

Architektura v Hostivaři – Díl 14. PRAKAB – Kabelovna pod hákovým křížem

Plány jedné z hlavních hal architekta Stiebera. Během stavby jí bouře strhla střechu, přesto v areálu stojí a funguje dodnes

V minulém díle našeho seriálu jsme se věnovali vzniku a prvním létům provozu Pražské továrny na káble (Prakab), kterou v Hostivaři postavil přední průmyslník Emil Kolben. Opouštěli jsme ji v době hospodářské krize první republiky, která dohnala ke krachu i mnoho velkých hostivařských podniků. Ne tak Kolbenovu továrnu...

Rakouští společníci

Prakabu se dělnické nepokoje vesměs vyhnuly, což se dá pravděpodobně připsat na vrub prozíravé podnikové politiky Emila Kolbena. Z ČKD je známý případ, jak Kolben začal při krizi nejprve snižovat ředitelské platy, aby nemusel sahat na ty dělnické. Nechceme jeho přístup k zaměstnancům továrny přehnaně idealizovat, ale inženýr byl skvělým obchodníkem a jistě si spočítal, že spokojený dělník pracuje lépe než nespokojený. Pokud je nám z archivních materiálů známo, situace mezi dělnictvem a vedením továrny se v Prakabu skutečně nikdy nevyhrotila. Firma také již v roce 1928 založila Podpůrný fond zaměstnanců s dotací 48 000 korun, jehož úroky byly určeny na vyplácení podpor v naléhavých sociálních případech.

Kabely až do Casablanky

V Almanachu okresu Prahy XIII se v roce 1934 dočteme, že firma „zaměstnává průměrně 250 lidí, a aby nemusela propouštět, vyváží touto dobou i do ciziny, bohužel za ceny takřka podvýrobní“. Ve stejném duchu se nese i zápis z valné hromady společnosti z 25. listopadu 1935.

V archivu továrny se dochovalo několik proslovů dlouholetých zaměstnanců firmy k příležitosti kulatých výročí, z nichž můžeme citovat: „Psal se

rok 1932, celý svět byl zachvácen krizí,“ vzpomíná jeden z dělníků, bohužel již anonymní. „Nastala bída a hlad. I náš závod v prvopočátku krize byl zachvácen. Dělníci a dělnice byli vysazováni z práce, byla snižovaná pracovní doba na 40 hodin, ovšemže podle toho byl snížen i výdělek. Tato doba však trvala jenom asi rok a pak přišlo tolik zakázek, a to hlavně exportních, že jsme pracovali i na opletacích strojích na tři směny. Byly to zakázky do Austrálie, Afriky a Asie.“

Část zboží Prakabu byla nabízena přes prodejny Isomat (kartelový obchod několika kabeloven), ostatní produkty ale expedoval přímo, své zastoupení měl v mnoha městech, vedle Prahy např. v Plzni, Teplicích, Brně, Olomouci, Ostravě, Bratislavě a Opavě. Pobočky fungovaly nejen v evropských městech, ale též v marocké Casablance nebo palestinské Haifě. Prakab i v době krize charitativně přispíval všemožným organizacím, např. Ústřední matici školské (spolek podporují české školy), Sestrám Mariánského ústavu, Klarové ústavu slepců na Malé Straně, Červenému kříži nebo Pražské filharmonii. Peníze dával dětským domovům, Československé ochraně matek a kojenců i na ošacení chudým dětem. Stejně tak finančně podporoval železničáře, listonoše, hasiče či válečné invalidy.

Soumrak svobody

Zásadní změny nakonec nepřinesla ani krize, ani konkurence, ale druhá světová válka a agresivní politika Adolfa Hitlera. 29. září 1938 byla v Mnichově podepsána dohoda o odstoupení československého pohraničí Německu. Mnozí občané tehdy v Praze protestovali a chtěli jít s Německem do otevřeného válečného konfliktu

(několikatisícové demonstrace před budovou parlamentu se účastnili i dělníci Prakabu, který jako jediná hostivařská továrna zcela zastavil práci). Politická situace byla napjatá, podnik připravoval i materiální pomoc pro pohraničí, ale historickým událostem nemohlo nic zabránit a vše neodvratně směřovalo k 15. březnu 1939, kdy republiku obsadila německá armáda.

Samotná kabelovna byla strategickým průmyslovým podnikem, o jehož další chod měli pochopitelně nacisté zájem, problém představovala rodina Kolbenů a jejich rakouští židovští společníci.

Ačkoliv nikdo z kruhu rodiny kolem Emila Kolbena nepatřil k ortodoxním židům, tvrdě antisemitský nacionální socialismus požadoval jejich okamžité odstoupení z funkcí. Rodina o hroznou situaci věděla, Německo svůj antisemitismus ve-

Část pozemku kabelovny se siluetou průmyslové Hostivaře ve 40. letech

Prakab měl od počátku vlastní železniční vlečku, na fotografii je zachyceno vypravení slavnostní zásilky pro Sovětský svaz v roce 1946

řejně propagovalo, nikoho však nenapadlo, do jak zruďných extrémů již brzy přeroste. Jediní, kdo v rodině vycítili vážnost nebezpečí, byla dcera Emila Kolbena Grete a její manžel a současně ředitel Prakabu Ignác Schück-Kolben. Manželé i se svými syny Gerhardem a Robertem ještě před obsazením republiky emigrovali ze země a odjeli do Londýna. Gerhard vstoupil do služeb Royal Air Force, kde dosáhl hodnosti seržanta (jeho jméno najdeme i na pomníku letcům na Klárově). Později se rodina usadila v Austrálii.

Po nacisty vynuceném prodeji splynula kabelovna s firmou Františka Křížíka

Pozici ředitele továrny prakticky převzal Hanuš Kolben, jediný syn Emila Kolbena. Sám zakladatel podniku emigrovat odmítl, a to vzhledem ke svému zdánlivě neotřesitelnému postavení, mezinárodnímu renomé, dobrým vztahům s mnoha vysoce postavenými průmyslníky i politiky a konečně také díky zásluhám o německé technické školství v Československu. Kolben odmítl přijmout možnost, že by mohl být v přímém nebezpečí. „Mně, Kolbenovi, nesmí a nemůže nikdo ničeho zlého učiniti,“ řekl podle svědectví vnuka Jindřicha a emigrovat razantně odmítl.

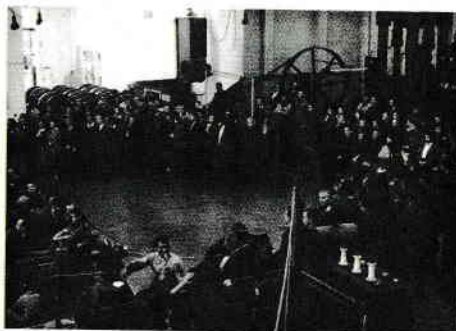
Zkáza Kolbenovy rodiny

Nacisté jej nejprve donutili prodat kabelovnu, většinový podíl zakoupila firma Františka Křížíka a Prakab byl obratem převeden na akciovou společnost. Prokuristou a vrchním ředitelem podniku se stal Engelbert Schicht a generálním ředitelem Ing. Dr. Karel Risinger. Samotné vedení provozu továrny v Hostivaři dočasně převzal Ing. Vladimír Kocman, který po válce v 60. letech působil jako uznávaný vysokoškolský profesor v Brně. Vedení hostivařské kabelovny se po něm ještě před koncem války ujal dlouholetý zaměst-

nanec podniku Ing. Jan Hrdlička, který byl i jejím poválečným ředitelem.

Prodejem akcií definitivně v Praku končí vliv rodiny Kolbenů a též spoluúčast schwechatské kabelovny. Ztráta postavení průmyslníků však byla ta menší tragédie, která Kolbenovy postihla.

Z počátku války ještě průmyslníkův vliv měl své výsledky, Kolbenovi patřili mezi čtyři desítky rodin, jimž bylo přiznáno tzv. „čestné árijství“. Rodina nemusela nosit potupné Davidovy hvězdy na oblečení, nadále chodila do restaurací, kaváren, parků a dalších míst, kam již měli židé vstup zakázán. Po nástupu Reinharda Heydricha na pozici zastupujícího říšského protektora (září 1941) však jakékoliv zdánlivé výsady bez výjimky skončily. Emilovi bylo na úřední příkaz odňato čestné občanství obce Strančice, úřady zakázaly studovat jeho vnukům a postupně byli členové rodiny odváženi do koncentračních táborů. Emilovi sourozenci Kamila a Alfred v bezvýchodné vizi blížících se dnů spáchali sebevraždu. „Žili jsme jako nad vulkánem, ve stálém očekávání věci příštích, zlých, horších a nejhorších,“ napsal po letech Emilův vnuk Jindřich Kolben, jeden z mála z užšího kruhu pražské větve Kolbenů, který válečné události přežil. Nakonec došlo i na Emila a jeho nejbližší. Světově uznávaný osmdesátiletý průmyslník zahynul po dvoutýdenním pobytu v Terezíně, jeho syn Hanuš, ředitel kabelovny, o pár měsíců později v Osvětimi. Celkem v období holocaustu zahynulo v důsledku rasového pronásledování dvacet šest členů rodiny Kolbenů.

Vztahy mezi dělníky a vedoucími továrny byly dobré, zaměstnanci nestávkovali ani v době velké ekonomické krize

Hymna nacistům navzdory

Přes smutně tragický příběh Kolbenovy rodiny, Prakab v době války prosperoval velmi dobře. Spojení s Křížíkovou firmou a převod na akciovou společnost vedly k dalšímu posílení továrny a jejího odbytu. Předně bylo rozhodnuto, že v podniku bude zavedena nová výroba silových a sdělovacích (telefonních) kabelů. Díky tomu vyrostla v Hostivaři nová trojlodní hala se segmentovou střechou na ploše necelých 4000 m².

Akcie hostivařské kabelovny z doby druhé světové války

Jejím autorem byl Ing. Václav Stieber. V ještě nedostavěné hale zatím stavbaři stloukli provizorní dřevěné boudy chránící nové stroje a výroba se v lednu 1940 rozjela, v mrazivém počasí si tehdy v boudách dělníci přitápěli obyčejnými domácími kamny na uhlí.

Podnik ze svých zdrojů za války podporoval např. Jiráskovo divadlo v Hronově, Muzeum Boženy Němcové, ale finančně vypomohl také třeba hostivařskému Malému divadlu, místním a hornoměcholupským hasičům nebo fotbalovému týmu SK Hostivař, na jehož hřišti tehdy soupeřily i jedenáctky místních továren. Svým zaměstnancům se firma snažila vyjit vstříc i jinak, povzbudit náladu sem jezdili populární umělci, např. swingová zpěvačka Zdena Vincíková, jež za války vystupovala s legendárním R. A. Dvorským.

Během výroby docházelo i k sabotážím ze strany dělníků, prorážení kabelů, poškozování strojů, smaltovacích pecí, prodlužování doby zařazení nových strojů do výroby, ztrácel se materiál apod. Nutno říct, že odvaha (ale mnohdy i lehkomyšlnost) dělníků byla vesměs kryta vedoucími pracovníky. Tak mohlo bez následků dojít k situaci, kdy byly 28. října 1939 zastaveny stroje, osazenstvo podniku manifestačně vyšlo na dvůr a zazpívalo československou hymnu.

Nebylo proto divu, že se zaměstnanci kabelovny zapojili i do květnových událostí na konci války. Při osvobození republiky padli Oldřich Kožešník, Vlastimil Nohejl a Bohuslav Slavík, jejichž jména dodnes připomíná pamětní deska. Továrna nadále prosperovala i po svém znárodnění jako součást národního podniku Kablo, ať už jako samostatný podnik nebo v rámci koncernů Kablo Bratislava a Kablo Kladno, a to pod vedením ředitelů Jana Hrdličky a Emila Buchlovského. Do této části její stoleté historie se však podíváme zase někdy jindy.

● Lukáš Berný
(z knihy PRAKAB:
100 let pražské kabelovny)

